

QASHQADARYO VILOYATI IQTISODIYOTINING HUDUDIIY RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Azizova M.N

***Annotatsiya** Mazkur maqolada Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotining hududiy rivojlanish xususiyatlari, tabiiy-resurs salohiyati va ishlab chiqaruvchi kuchlarning hududiy joylashuvi tahlil qilingan. Hududda sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish tarmoqlarini mutanosib rivojlantirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni kengaytirish hamda investitsion muhitni yaxshilash orqali hududiy iqtisodiy o'sishni ta'minlash yo'llari yoritilgan.*

***Kalit so'zlar** Hududiy iqtisodiyot, iqtisodiy rivojlanish, sanoat salohiyati, tabiiy resurslar, hududiy mutanosiblik, investitsion muhit, Qashqadaryo viloyati.*

Hozirgi globallashtirish va bozor munosabatlarini chuqurlashtirish sharoitida mamlakatimiz hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, hududiy mutanosiblikni ta'minlash hamda iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Har bir hududning o'ziga xos tabiiy-geografik o'rni, mineral-xomashyo bazasi, demografik salohiyati va ishlab chiqarish infratuzilmasi uning iqtisodiy rivojlanish yo'nalishlarini belgilab beruvchi asosiy omillardir. Respublika iqtisodiyotida o'zining strategik o'rniga ega bo'lgan Qashqadaryo viloyati ham ulkan tabiiy resurslari, yoqilg'i-energetika kompleksining rivojlanganligi va qishloq xo'jaligidagi salmoqli ulushi bilan ajralib turadi. Shu bois, viloyat iqtisodiyotining hududiy rivojlanish xususiyatlarini ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilish, tarmoqlararo va hududlararo integratsiyani kuchaytirish hamda mavjud nomutanosibliklarni bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Qashqadaryo viloyati Respublikamizning yirik iqtisodiy salohiyatga ega bo'lgan hududlaridan biri bo'lib, uning hududiy rivojlanishi o'ziga xos tabiiy-geografik sharoitlari, tabiiy resurslarning joylashuvi hamda mehnat resurslarining yetakchiligi bilan belgilanadi. Viloyat iqtisodiyotining hududiy shakllanishida ko'p tarmoqli sanoat va yuqori salohiyatli qishloq xo'jaligining mutanosibligi asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

1-jadvalda Qashqadaryo viloyatining hududiy-iqtisodiy jihatdan tabaqalashganini, har bir ma'muriy hudud o'zining tabiiy-geografik o'rni va xomashyo bazasidan kelib chiqib ma'lum bir tarmoqqa ixtisoslashganini aniq ko'rsatadi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, viloyat iqtisodiyoti bir xil turdagi faoliyatga emas, balki hududlararo chuqur mehnat taqsimotiga tayanadi.

Muborak tumani kabi hududlar uglevodorod xomashyosi (tabiiy gaz va neft) zaxiralariga boy bo'lib, viloyatning yoqilg'i-energetika va gaz-kimyo salohiyatini belgilaydi. Bu yerda sanoat tarmoqlari yetakchilik qilib, respublika miqyosidagi energetika xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Koson tumani misolida ko'rish mumkinki, hududning tuproq-iqlim sharoiti va sug'orish imkoniyatlari (Qarshi magistral kanali) uni qishloq xo'jaligiga, xususan, paxtachilik, g'allachilik va sabzavotchilikka ixtisoslashtiradi. Shu bilan birga, bu kabi tumanlarda xomashyoni qayta ishlovchi kichik sanoat turlari (g'isht ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saralash) ham rivojlanib bormoqda.

1-jadval

**Qashqadaryo viloyati tumanlari va shaharlarining iqtisodiy
ixtisoslashuvi hamda resurs salohiyati**

Tumanlar va shaharlar	Asosiy iqtisodiy ixtisoslashuvi	Ustuvor mineral- xomashyo va tabiiy resurslari	Qishloq xo'jaligi va sanoat yetakchi tarmoqlari

Muborak tumani	<i>Sanoat va energetika</i>	<i>Tabiiy gaz, neft, gaz-kimyxo xomashyosi</i>	<i>Gazni qayta ishlash, qorako'chilik</i>
Koson tumani	<i>Qishloq xo'jaligi va sanoat</i>	<i>Paxtachilik, sabzavotchilik, g'isht xomashyosi</i>	<i>Dehqonchilik, kichik sanoat sexlari</i>
Qarshi shahri va tumani	<i>Sanoat, xizmat ko'rsatish, agrar</i>	<i>Suv resurslari (Qarshi magistral kanali), qishloq xo'jaligi yerlari</i>	<i>Yengil sanoat, oziq-ovqat, savdo va xizmatlar</i>

Qarshi shahri va uning atrofi sanoat, transport infratuzilmasi, savdo hamda moliyaviy xizmat ko'rsatish sohalarini o'zida mujassam etgan viloyatning bosh iqtisodiy markazi hisoblanadi. Jadval ma'lumotlari shuni tasdiqlaydiki, viloyatda hududiy mutanosiblikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni jadallashtirish uchun har bir tumaning ichki imkoniyatlaridan kelib chiqib klaster tizimini rivojlantirish hamda sanoat va qishloq xo'jaligini integratsiya qilish eng samarali yo'l hisoblanadi.

Viloyat sanoatining hududiy tuzilishida yoqilg'i-energetika majmui, xususan, neft, tabiiy gaz qazib chiqarish va qayta ishlash hal qiluvchi o'rin tutadi. G'uzor, Muborak, Qamashi va Koson tumanlari respublika miqyosida muhim uglevodorod xomashyosi bazalari hisoblanadi. Muborak va Sho'rtan gaz-kimyxo majmualari, shuningdek, G'uzor tumanida barpo etilgan yirik sintetik yoqilg'i (GTL) zavodi hududiy iqtisodiyotning texnologik qiyofasini belgilaydi. Hududlarda yangi maxsus iqtisodiy zonalarining (jumladan, "Muborak innovatsion sanoat zonasi" kabi tarmoq markazlari) tashkil etilishi kichik va o'rta biznes subyektlarini tekis joylashtirish, chekka tumanlarda ham sanoat ulushini oshirish imkonini bermoqda.

Qashqadaryo viloyati qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish bo'yicha mamlakatda yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Hududning iqlim sharoiti va yer-suv resurslaridan foydalanish xususiyatlari qishloq xo'jaligida quyidagi hududiy tarmoqlanishni yuzaga keltirgan. Viloyatning tekislik qismlari (Qarshi cho'li hududlari, Koson, Kitob-Shahrisabz vohasi va Mirishkor) sug'orma dehqonchilikka ixtisoslashgan bo'lib, paxta, g'alla hamda meva-sabzavot mahsulotlarini yetishtirishda asosiy baza hisoblanadi. Qarshi magistral kanalining mavjudligi qurg'oqchil hududlarni o'zlashtirish va qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqarish ko'lamini kengaytirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tog'oldi va adir hududlari (Dehqonobod, Chiroqchi, Shahrisabz va Qamashi tumanlarining tog'li qismlari) qo'ychilik, echkichilik hamda go'sht-sut yo'nalishidagi chorvachilikni rivojlantirishga ixtisoslashgan. Shuningdek, so'nggi yillarda chorva ozuqasi bazasini mustahkamlash maqsadida minglab gektar yerlarda maxsus ekin maydonlarining barpo etilishi agrar tarmoq barqarorligini ta'minlamoqda.

Hududiy rivojlanishda transport koridorlarining o'rni beqiyos. Toshkent – Termiz magistral yo'li hamda viloyatni kesib o'tuvchi temir yo'l tarmoqlari nafaqat ichki hududiy aloqalarni, balki mintaqalararo va xalqaro iqtisodiy integratsiyani kuchaytirmoqda. Shaharlar va tuman markazlari o'rtasidagi iqtisodiy masofalarning qisqarishi xizmat ko'rsatish, savdo va kichik sanoat tarmoqlarining qishloq joylarigacha kirib borishini ta'minlayapti.

Xulosa qilib aytganda, Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotining hududiy rivojlanishi xomashyo bazasi (energetika)ni yuqori qo'shilgan qiymatli qayta ishlash sanoati bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, mavjud agrar salohiyatdan samarali foydalanish yo'lidan bormoqda. Hududiy mutanosiblikni ta'minlashda har bir tuman va shahar o'zining tabiiy-geografik va demografik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ixtisoslashib, viloyatning umumiy makroiqtisodiy barqarorligiga munosib ulush qo'shmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.S. Soliyev. O'zbekiston geografiyasi. Darslik. -Toshkent, 2014.
2. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. - Toshkent, 2000. 3,5,6 tomlar.
3. Qurbonov P. R., Qo'ldosheva G. M. Ecological-geographical problems in the residential areas of kashkadarya region //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 617-619.
4. Navotova D. I., Sh I. D. Qashqadaryo viloyati sanoat tarmoqlarining geografik xususiyatlari //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 514-519.
5. www.wikipedia.uz